

NAMAZ VE HAC İBADETLERİ BAĞLAMINDA İBN ABBÂS'IN SÜNNET ANLAYIŞI

Abdulalim Demir

Muş Alpaslan Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi, Hadis Ana Bilim Dalı
abdulalimdemir@hotmail.com <https://orcid.org/0000-0002-6815-7739>

Article Types / Makale Türü: Research Article / Araştırma Makalesi

Received / Makale Geliş Tarihi: 16 Şubat 2024 **Accepted / Kabul Tarihi:** 20 Haziran 2024

DOI: 10.26791/sarkiat.1442928

Namaz ve Hac İbadetleri Bağlamında İbn Abbâs'ın Sünnet Anlayışı

Öz

Hz. Peygamber'in eğiticiliğinde yetişen sahâbîlerin sünneti anlama ve yorumlama yöntemlerinin bilinmesi ve irdelenmesi İslâm'ın anlaşılmasına ve yorumlanmasına katkı sağlamaktadır. Bununla birlikte her sahâbe, Hz. Peygamber'den kendi kapasitesi ve imkânına göre faydalandığından sünnet telakkileri birbirinden farklılaşmaktadır. Sünnet konusunda fikirlerine başvuru ve görüş beyan eden sahâbîlerin başında ilmi birikimiyle temayüz eden İbn Abbâs gelmektedir. Sünnetin muhtelif konularında fikir beyan ederken gâî yaklaşımı merkeze aldığı görülmektedir. Bu bağlamda çalışmamızın temel soruları, "İbn Abbâs'ın sünnette yaklaşımı nasıldır? Namaz ve hac özelinde onun sünnet olarak kabul ettiği ve etmediği konular nelerdir? Hadiste gâî yaklaşımın temel ilkelerini İbn Abbâs'ın sünnet telakkisinde görmek mümkün müdür?" şeklindedir. Çalışmada bu soruların cevabı aranmakta ve ulaşılan bulgular üzerinden değerlendirmeler yapılmaktadır. Mezkûr soruların cevabına yardımcı olması için makalede İbn Abbâs'ın kısa biyografisi, ilmi birikiminin yanı sıra sünnet olarak kabul ettiği ve etmediği konular irdelenmektedir. Çalışmada elde edilen bulgulardan hareketle İbn Abbâs'ın yaptığı gibi Hz. Peygamber'in gözettiği illet ve maksatları, ortam ve şartları göz önünde bulundurmanın isabetli olacağını söylemek mümkündür.

Anahtar Kelimeler: Hadis, İbn Abbâs, Sünnet, Sahâbe, İbadet, Abâdile.

Ibn Al-'Abbâs' Understanding of Sunnah in The Context of Prayer and Hajj Worship

Abstract

Understanding of the methods of understanding and interpreting the sunnah of the companions who grew up under the guidance of the Prophet contributes to the understanding and interpretation of religion. However, each companion benefited from the Prophet as much as his own capacity and capability, so their comprehending of sunnah differentiated from each other. Ibn al-'Abbâs, who refers to his opinions, is one of the companions whose opinions were consulted and expressed their opinions on the topic of sunnah. It is seen that He approached the sunnah with taking into account the reasons and purposes. In this context, the main questions of our study are as follows: What is Ibn al-'Abbâs' approach to the sunnah? What are the issues that he accepts and does not accept as sunnah, especially in terms of prayer and hajj? Is it possible to see the basic principles of the purposeal approach of hadith in Ibn al-'Abbâs's perception of sunnah? Throughout the study, answers to these questions will be sought and evaluations will be made based on the findings. In this article, are examined Ibn al-'Abbâs' short biography and scientific knowledge, as well as the issues he accepted and did not accept as sunnah. Based on the issues discussed in the study, It is probable to say that it would be suitable to consider the reasons and purposes, environment and conditions that the Prophet pursued as Ibn al-'Abbâs did.

Keywords: Hadith, Ibn al-'Abbâs, Sunnah, Companion, al-'İbâdat, Abâdila.

GİRİŞ

İslâm'ın ikinci ana kaynağının sünnet oluşu kabul görmüş genel bir yargı olması nedeniyle tarih boyunca onun tanımı, konusu, kapsamı ve değeri hakkında farklı disiplinlerdeki ilim adamlarının muhtelif değerlendirmelerde buldukları bilinmektedir. Bunlardan en dikkat çeken, ilmî birikimini Hz. Peygamber'den alan sahâbîlerin yaklaşımı olmuştur. Vahyin nüzûlüne şahitlik eden sahâbe, karşılaştığı problemlerin çözümünde başvuru mercii olarak Hz. Peygamber'i görmüştür. Hz. Peygamber, onların sorularına ya kendisi cevap vermiş ya da sorularının cevabına ilişkin vahyin inmesini beklemiştir. Bu noktada Kur'ân ve sünneti anlamada, sahâbîlerin diğer Müslümanlara göre daha avantajlı konumda olduklarını söylemek mümkündür. Bununla birlikte onların bilgi, birikim, yaşam tarzı, zekâ ve Hz. Peygamber'le teşrik-i mesai bakımından farklılaştıkları da bilinmektedir. Dolayısıyla her sahâbî, kişisel yetenek ve imkânına göre Kur'ân ve sünnetten yararlanmışlardır. Binaenaleyh birinin sünnet olarak telakki ettiği bir hususu, diğeri sünnet kapsamında değerlendirmeyebilmiştir.

Sahâbîler, sünneti hem “lugavî”¹ hem de “Hz. Peygamber'in sünneti”² anlamında kavram olarak kullanmışlardır. Sünnet, Hz. Peygamber'in vefatından sonraki ilk otuz yıl içerisinde daha çok terminolojik anlamda kullanılmasıyla kavramsallaşması için gerekli alt yapı oluşmuştur.³ Hz. Âişe (ö. 58/678) ve Abdullah b. Abbâs (ö. 68/687-88) gibi genç sahâbîlerin sık başvurmasıyla yaygınlaşarak tekâmüle ermiştir. Söz konusu gelişme tarih olarak hicrî 40-70 yılları arasına denk gelmiştir.⁴ Hadislerde ve sahâbe uygulamasında sünnet kelimesi sözlük anlamıyla kullanıldığı gibi Hz. Peygamber'in fiili uygulamaları için de kullanılmıştır.⁵ Dolayısıyla sünnet, Hz. Peygamber'in nübüvvet öncesi ve sonrası her türlü sözünü, fiilini, onayını ve tavrını kapsamaktadır.⁶

Hz. Peygamber'in irtihalinden sonra sahâbîler, fiil ve düşüncelerinin İslâm'a uygunluğunu sünnet aracılığıyla yaptıklarından, sünnet onların hayatlarının merkezinde yer almıştır. Bu nedenle neyin sünnet olduğu neyin olmadığı konusu gündemlerini sürekli meşgul etmiştir. Bu minvalde İbn Abbâs'a birçok soru sorulmuş, o da cevap verirken bir bakıma sünneti referans göstererek “Bu Hz. Peygamber'in sünnetidir.”⁷ “...sünnete göre doğru olanı yapmıştır.”⁸ “Sünnet olarak telakki edilemez.”⁹ “Ebû'l-Kâsım'ın sünneti olarak...”¹⁰ gibi ifadeler kullanmıştır. Aynı zamanda “sünnete uymak, sünnete sarılmak, sünnetin hilafına davranmak ve sünnetten yüz çevirmek”¹¹ gibi sözcükleri günlük konuşmalarında sürekli kullanmıştır. Mezkûr ifadelerin ne anlama geldiğiyle ilgili Şâfiî (ö. 204/820), “Sahâbîlerin, sünnet şu şekildedir.” tarzındaki sözlerin Hz. Peygamber'e nispet anlamına geldiğini, İbn Abbâs, Dahhâk ve Ebû Umâme gibi sahâbîlerin “sünnet” ile “Resûlullah'ın sünnetini” kastettiklerini düşünmektedir.¹² Binaenaleyh makale boyunca sünnet terimi kullanılarak aktarılan rivayetlerden Hz. Peygamber'in sünneti anlaşılmalıdır.

Sünneti doğru bir şekilde anlamak ve yorumlamak için sünnetin söyleniş amacını tespit etmek, günlük hayatta neyin telakkî bi'l-kabûl olacağını bilmeye yardım edecektir. Malum olduğu üzere Hz. Peygamber, içtihatlarında ve bazı tasarruflarında akıl, istişare, kıyas, tecrübe, çevre kültürü ve sahâbenin teklifleri gibi muhtelif vasıtalarla yararlanmışlardır. Bu hususlardan her biri Hz. Peygamber'in sözlü veya fiili onayıyla sünnete dönüşmüştür.¹³ Binaenaleyh

- 1 Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmail el-Buhârî, *el-Câmiu's-sahîh*, thk. Muhammed b. Züheyr b. Nâsır (Beyrut: Dâru Tevkî'n-Necât, 1422), “İmâm”, 1; Ebû'l-Hüseyn b. Hacâc el-Kuşeyrî en-Neysâburî Müslim, *Sahîhu Müslim*, thk. Muhammed Fuâd Abdülbâkî (Beyrut: Dâru İhyâi Kütübî'l-'Arabiyye, 1991), “Hac”, 263.
- 2 Muhammed b. Yezîd el-Kazvîni İbn Mâce, *es-Sünen*, thk. Şuayb Arnavût (Beyrut: Dâru Risâleti'l-Âlemiyye, 2009), “Ferâiz”, 4.
- 3 Bünyamin Erul, *Sahabenin Sünnet Anlayışı* (Ankara: TDV Yayınları, 2014), 64-65.
- 4 Erul, *Sahabenin Sünnet Anlayışı*, 77.
- 5 Yavuz Köktaş, *Hadis ve Sünnette Oryantalist Yaklaşımlar* (İstanbul: İz Yayıncılık, 2015), 266-271; Ayrıca bk. Zakir Demir, “Türkiye'de Şia ve Mu'tezile Konulu Lisansüstü Tefsir Tezlerinde Mezhebî Kimlik/Aidiyet Yansımaları”, *Kur'an Araştırmalarında Akademik Tezler I* (İstanbul: İYF Kur'an ve Tefsir Akademisi Araştırmaları, 2018), 503-504.
- 6 Abdullah Aydın, *Hadis İstihlâhları Sözlüğü* (İstanbul: İFAV Yayınları, 2011), 284. Sünnetin farklı tanımları için ayrıca bk. Yavuz Ünal, “Gelenek-Sünnet İlişkisi”, *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 11/11 (01 Mart 1999), 80; M. Hayri Kırbaoğlu, *İslâm Düşüncesinde Sünnet* (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2015), 83.
- 7 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, thk. Şuayb el-Arnaût - Âdil Mürşid (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1999), 5/320 (No. 3285); Ebû Dâvûd Süleyman b. Dâvud et-Tayâlisî, *Müsnedü Ebî Dâvûd et-Tayâlisî*, thk. Muhammed b. Abdülmuhsin et-Türkî (Cize: Hicr li't-Tıbaa ve'n-Neşr, 1999), 4/380 (No. 2780).
- 8 Süleymân b. Eş'as b. İshâk es-Sicistânî Ebû Dâvûd, *Sünen*, thk. Şuayb Arnavût - Muhammed Kâmil Karabellî (Beyrut: Dâru'r-Risâle el-Âlemiyye, 2009), “Cuma”, 216 (No. 1071).
- 9 Tayâlisî, *Müsned*, 4/415; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 4/437.
- 10 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 5/258 (No. 3119); Müslim, “Salâtü'l-misâfirin ve kasruhâ”, 7.
- 11 bk. Şâh veliyyullah ed-Dihlevî, *Hüccetullâhi'l-bâliğa*, çev. Mehmet Erdoğan (İstanbul: İz Yayıncılık, 1994), 515.
- 12 Muhammed b. İdrîs eş-Şâfiî, *el-Ümm*, thk. Rifat Fevzî Abdülmuttalib (Beyrut: Dâru İbn Hazm, 2019), 3/609.
- 13 Bünyamin Erul, “Sahabenin Sünnet'e Bağlayıcılık Açısından Bakışları”, *İslâmî Araştırmalar Dergisi* 10/1-2-3-4 (1997), 25.

birçok âlim Hz. Peygamber'in sünnetini bağlayıcılık açısından inceleyerek farklı gruplandırılmaya tabi tutmuştur.¹⁴ Dolayısıyla bir şeyin sünnet olup olmadığı hakkında fikir beyan etmeden önce esaslı bir araştırma ve fikir telakkisi yapılmalıdır. Bu noktada İbn Abbâs'ın yaklaşım tarzı araştırmacıya rehberlik edebilir. Bu makalede hadis kaynaklarından hareketle İbn Abbâs'ın seraheten sünnet olarak kabul ettikleri ve etmedikleri konular irdelenecektir. Bunlar da namaz ve hac gibi ibadet konularında yoğunlaştığından dolayı diğer mevzular makalenin kapsamı dışında tutulacaktır.

Sünnetin anlaşılması, yorumlanması, dinde delil oluşu ve güncelleştirilmesi gibi mevzular her dönemde güncelliğini koruyarak birçok çalışmanın konusu olmuştur.¹⁵ Aynı şekilde İbn Abbâs'ın hayatı, tefsiri, fıkıhı ve rivayetleri hakkında da çok çalışma yapılmıştır.¹⁶ Ancak onun sünnet anlayışını merkeze alan bir çalışmanın yapılmamış olması bu makalenin hazırlanmasını gerekli kılmıştır. Ehline müsellem olduğu üzere her sahâbînin hadis ve sünnete yaklaşımı birbirinden farklı olabilmıştır. Bu bağlamda çalışmanın temel soruları, “İbn Abbâs'ın sünnete yaklaşımı nasıldır? Namaz ve hac bağlamında onun sünnet olarak kabul ettiği ve etmediği konular nelerdir? Sünnete fikhî yaklaşımın ilkelerinin ilk örneklerini İbn Abbâs'ın sünnet anlayışında görmek mümkün müdür?” şeklindedir. Çalışmada bu soruların cevabı aranacak ve ulaşılan bulgular üzerinden değerlendirmeler yapılacaktır. Mezkûr soruların cevaplarına yardımcı olması için makalede İbn Abbâs'ın kısa biyografisinden ve ilmi birikiminden bahsedilip hadisler ışığında onun sünnet olarak kabul ettiği ve etmediği konularla ilgili değerlendirmelere yer verilecektir. Ardından bu mevzuyla ilgili bazı önerilerde bulunmaya gayret edilecektir. Bunu gerçekleştirmek için nitel araştırma metodlarından dokümantasyon analiz yönteminden faydalanılacaktır. Ayrıca tasvîrî ve tahlilî bir bakış açısıyla konular incelenecektir. Birbiriyle ilişkili konular aynı başlığın altında ele alındıktan sonra kendi aralarında da bir tasnife tabi tutulacaktır.

1. İbn Abbâs'ın Kısa Biyografisi ve İlmî Birikimi

Muhaddis, müfessir, fakîh, edîb yönleriyle öne çıkan, Hz. Peygamber'in amcasının oğlu Abdullah, Mekke'de Müslümanların Kureyşli müşriklerin ablukası altında olduğu yılda doğmuştur. Dünyaya geldiğinde babası tarafından Hz. Peygamber'e götürülmüştür. Hz. Peygamber ona tahnîk yaparak¹⁷ “Allah'ım buna hikmeti ve kitabı öğret.”¹⁸ şeklinde dua etmiştir. Hz. Peygamber'le beraber otuz ay geçirmiş olmasına rağmen sahâbîler arasında ilmî yönü ile temayüz etmiştir.¹⁹ Genç yaşlarda Hz. Ömer'in (ö. 23/644) istişare heyetinde yer almıştır.²⁰ 656'da Hz. Osman (ö. 35/656) tarafından hac emiri olarak tayin edilmiştir.²¹ Hz. Ali'nin (ö. 40/661) halifelğinde (656-661) onun safında savaflara katılmıştır. Hz. Ali, Hâriciler'i ikna etme görevini ona tevdi etmiştir. Hz. Ali döneminde Basra (39/659) valiliğini yapmıştır. Yetmişli yaşlarda iken (68/687-88) Tâif'te vefat etmiştir.²²

İlmi yetkinliğinden dolayı oryantalistler İbn Abbâs'la ilgili pek çok spekülâtif iddialarda bulunmuştur. Örneğin, Hz. Peygamber'le kısa bir süre geçirdiğinden bazı oryantalistler bilgisinin ve rivayetlerinin Yahudi ve Hristiyan teo-

14 Ayrıntılı bilgi için bk. Muhammed b. Tâhir et-Tûnisî İbn Âşûr, *Makâsüdü's-ş-şerî'ati'l-İslâmiyye*, thk. Muhammed Tâhir el-Misâvî (Am-mân: Dârü'n-Nefâis, 2001), 212; Şah veliyyullah ed-Dihlevî, *Hüccetullâhi'l-bâliğa* (Dımaşk: Dârü İbn Kesîr, 2012), 1/423 vd.; Dihlevî, *Hüccetullâhi'l-bâliğa*, 1994, 1/471 vd; Sami Şahin, “Sünneti Anlama ve Yorumlamada Sahabîlerin Farklı Davranışlarına Bazı Örnekler”, *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 12/2 (15 Aralık 2008), 274 vd.

15 Türkiye'de ve dünyada Yusuf Karadavî, Daniel Brown, Mehmet Görmez, Bünyamin Erul, M. Hayri Kırbaoğlu, Mustafa Ertürk, Ali Toksarı, Aynur Uraler, Zekeriya Güler, Selçuk Coşkun, Yavuz Köktaş, Saffet Sancaklı, Hayati Yılmaz Murteza Bedir, Mustafa Tekin ve Recep Aslan başta olmak üzere birçok bilim adamı sünnet konusunda müstakil eser yazmıştır. Ayrıca kitap bölümü, makale ve bildirilerde de sünnet yoğun bir şekilde işlenmiştir. Yapılan çalışmalara değinmek makalenin sınırlarını aşacağından bu kadarı ile iktifa edilmiştir.

16 Türkiye'de ve dünyada İbn Abbâs konusunda Muhammed Revâs Kal'ecî, Cafer Murteza Amilî, veli Aba, Faruk Görgülü, Mehmet Ali Durur, Nihat Yatkın, Abdulğalib Aslan, Abdurrahman Sayılğan gibi birçok ilim adamı müstakil çalışma yapmıştır. Ayrıca kitap bölümü, makale ve bildirilerde de İbn Abbâs konusu yoğun bir şekilde işlenmiştir. Yapılan çalışmalara değinmek makalenin sınırlarını aşacağından bu kadarı ile iktifa edilmiştir.

17 İzzüddîn Ali b. Muhammed el-Cezerî İbnü'l-Esîr, *Usdü'l-ğâbe fi ma'rifeti's-sahâbe* (Beyrut: Dâru İbn Hazm, 2012), 962.

18 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 5/16 (No. 3032).

19 Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed ez-Zehabî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, thk. Şuayb el-Arnaût vd. (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1996), 3/332.

20 Muhammed İbn Sa'd, *Kitâbü'l-Tabakâti'l-kebîr*, thk. Ali Muhammed Ömer (Kâhire: Mektebetü'l-Hâncî, 2001), 2/315.

21 İbnü'l-Esîr, *Usdü'l-ğâbe*, 694.

22 İbn Abbâs'ın hayatı ile ilgili ayrıntılı bilgi için bk. Ebü'l-Kâsım Abdullah b. Muhammed Begavî, *Mu'cemü's-sahâbe* (Kuveyt: Dâru'l-Beyân, 2000), 3/482 vd; Ahmed b. Abdullah b. Ahmed b. İshak el-İsfehânî Ebû Nuaym, *Ma'rifetu's-sahâbe*, thk. Âdil b. Yusuf el'Azâzî (Riyâd: Dârü'l-Vatan, 1998), 1699 vd; Cemâlüddîn Yûsuf b. Abdillâh b. Muhammed en-Nemerî İbn 'Abdilber, *el-İsti'âb fi ma'rifeti'l-ashâb*, thk. Ali Muhammed el-Becâvî (Beyrut: Dâru'l-Cil, 1992), 933 vd; İbnü'l-Esîr, *Usdü'l-ğâbe*, 692 vd; Ahmed b. Ali İbn Hacer el-Askalânî, *el-İsâbe fi temyîzi's-sahâbe*, thk. Âdil Ahmed Abdulmevcûd, Ali Muhammed Muavviz (Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1415), 4/121 vd; Ebü'l-Fidâ İsmail b. Ömer İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye* (Beyrut: Mektebetü'l-Me'ârif, 1990), 8/295 vd; Nihat Yatkın, *Abdullah İbn Abbâs ve Hadis İlmindeki Yeri* (Ankara: Yayın Evi, 2012), 19 vd.

lojisine dayandığını iddia etmiştir. Goldziher ile başlayan bu sav M. J. de Goeje, L. Caetani ile devam etmiştir.²³ Berg, İbn Abbâs'ın Abbâsiler tarafından öne sürüldüğünü biyografisinin dahi şüpheli olduğunu, onun üzerinden Abbâsilerin bazı konularda iç birliklerini sağlamaya çalıştığını ileri sürmüştür.²⁴ Söz konusu iddialar vb.lerinin temelsizliğini onun hayatını ve ilmi birikimini incelemek suretiyle ortaya koymak mümkündür.

Hicretten üç yıl önce doğduğu ve Mekke'nin fethinin gerçekleştiği sene babasıyla birlikte Medine'ye göç ettiği göz önünde bulundurulduğunda Hz. Peygamber'le mülakâtı 10-15'li yaşlarda başlamıştır.²⁵ Bu da hadis tahammülü için uygun bir yaşdır.²⁶ Teyzesi Hz. Meymûne'den (ö. 51/671) dolayı Hz. Peygamber'in evine çok rahat girip çıkma imkânına sahip olması sünneti daha fazla öğrenmesine vesile olmuştur.²⁷ Bu özelliğinden dolayı râşid halifeler onu hep yakınlarında tutmuşlardır.²⁸ Bu da onlardan çok şey öğrenmesini sağlamıştır.²⁹ Resulullah'ın, "Allah'ım onu dinde derin anlayışlı kıl ve ona te'vili öğret."³⁰ duasına mazhar olmasının yanı sıra birçok yerde çeşitli vesilelerle Hz. Peygamber'in duasını almıştır.³¹ Zekâsı, ilmî iştihakı, farklı ilim dallarına vukûfiyetinin yanı sıra genel ilmî birikiminden dolayı kendisine "bahr, bahrû'l-ümme",³² "hibr, hibrû'l-ümme";³³ tefsir alanındaki bilgisinden mütevellit "tercümânü'l-Kur'an" lakabı verilmiştir.³⁴ Ayrıca Kur'an'ın tefsiri yönüyle sahâbilerin en bilginlerinden kabul edilmiştir.³⁵

İbn Abbâs, sünnete olan vukûfiyetini çeşitli vesilelerle dile getirmiştir. Örneğin; o, bir gün ikindi namazından güneş batıp yıldızlar ortaya çıkıncaya kadar cemaate hutbe vermiştir. Hutbenin uzunluğu cemaatteki bazı kimselerde huzursuzluk meydana getirmiş olduğundan onlar "Namaz, namaz!" diye seslenmiştir. Temimoğullarından bir adam da bunu kaba bir üslupla söylemiş olacak ki İbn Abbâs ona "Anasız kalasıca! Sünneti bana mı öğretiyorsun?" diye cevap verdikten sonra sözlerini şöyle sürdürmüştür: "Ben Resûlullah'ı öğleyle ikindiye, akşamla yatsıyı bir arada kılarken gördüm." demiştir.³⁶ Bahsi geçen rivayet onun sünnet bilgisini ortaya koyarken, "Ben bu konuyu herkesten daha iyi biliyorum."³⁷ sözü de sünnet bilgisine olan güvenini göstermektedir.³⁸

O, Hz. Peygamber hayattayken ondan, onun vefatından sonra da ashâbı dolaşarak onlardan, Allah'ın elçisinden öğrendikleri bilgileri edinerek levhalara yazdırmıştır.³⁹ Bundan dolayı ona birçok eser nispet edilmiştir.⁴⁰ Ayrıca birçok tabiî ondan hadis ve ilim ahzetmiştir.⁴¹ Hz. Peygamber'in vefatından sonra Ensar'dan birine sahâbiler daha

23 bk. Özcan Hıdır, "Oryantalistlerin Sahabe'ye Dair İddialarının Modern Dönem İslam Dünyası'ndaki Sahabe Algısına Düşünsel-Methodolojik Etkisi", *Sahâbe Kimliği ve Algısı* (İslâm Medeniyetinin Kurucu Nesli Sahâbe, İstanbul: Ensar Neşriyat, 2013), 535-537.

24 İddiaların ayrıntılı bilgisi için bk. Herbert Berg, "İsnad ve Kültürel Belleğin Üretimi: İbn Abbas Örneği", çev. Gülbeyaz Çiçek, *Hadis Tetkikleri Dergisi* XXI/1 (2023), 125-144.

25 Zehebî, *Siyer*, 3/335; Muhammed Hüseyin ez-Zehabî, *et-Tefsîr ve'l-müfessirîn* (Kâhire: Mektebetü vehbe, ts.), 1/50.

26 Osman b. Abdurrahman İbnü's-Salâh, *'Ulûmu'l-hadîs*, thk. Nureddin 'Itr (Dimaşk: Dârü'l-Fikri'l-Muâsıra, 1986), 128-131; Ahmed Muhammed Şâkir, *el-Bâ'isü'l-hasîs şerhu ihtisârî 'Ulûmi'l-hadîs*, thk. Fâdıl Mahmûd 'İvad (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle Nâşirûn, 2015), 155.

27 Örnek olarak bk. Ebû Abdillâh el-Asbahî el-Yemenî Mâlik b. Enes, *el-Muvattâ*, thk. Muhammed Fuâd Abdülbâkî (Beyrut: Dârü İhyâi't-Turâsî'l-Arabî, 1985), "Gece Namazı", 11, "İsti'zân", 10, 20; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 3/303 (No. 1784), 394 (No. 1912); Müslim, "Salâtü'l-misâfirîn ve kasruhâ", 182.

28 Örnek olarak bk. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 5/231 (No. 3127); Buhârî, "Meğâzî", 51; Muhammed b. İsa es-Sulemî et-Tirmizî, *el-Câmi 'u's-sahîh sünenü'l-Tirmizî*, thk. Muhammed Fuâd Abdülbâkî (b.y.: y.y., 1968), "Tefsîr", 91.

29 İsmail Lütfî Çakan - Muhammed Eroğlu, "Abdullah b. Abbâs b. Abdülmuttalib", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1988), 1/78.

30 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 5/16 (No. 3032).

31 Hz. Peygamber'in değişik vesilelerle İbn Abbâs'a yaptığı dualar için bk. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 5/178 (No. 3060); Ahmed b. Hanbel, *Fedâilü's-sahâbe*, thk. Vasiyullah b. Muhammed Abbâs (Mekke, 1983), 2/846 (No. 1561); Buhârî, "Fedâilü's-sahâbe", 24; İbn 'Abdilber, *el-İsti'âb*, 935; İbnü'l-Esîr, *Usdü'l-ğâbe*, 692; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, 8/297; Zehebî, *Siyer*, 3/337 vd.

32 Ebû Nuaym, *Ma'rifetu's-sahâbe*, 1700.

33 Ebû Nuaym, *Ma'rifetu's-sahâbe*, 1699.

34 Ahmed b. Hanbel, *Fedâilü's-sahâbe*, 2/847 (No. 1562); Ebû Nuaym, *Ma'rifetu's-sahâbe*, 1701.

35 İbn Sa'd, *Tabakât*, 2/316.

36 Müslim, "Salâtü'l-müsâfirîn ve kasruhâ", 57; Ayrıca bk. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 4/127 (No. 2269).

37 Dihlevî, *Hüccetullâhi'l-bâliğa*, 1994, 1/524.

38 Başka bir örnek için bk. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 4/112 (No. 2246).

39 İbn Sa'd, *Tabakât*, 2/320; Talât Koçyiğit, *Hadis Tarihi* (Ankara: TDV Yayınları, 2003), 62.

40 Ona nispet edilen eserlerle ilgili bilgi için bk. Abdurrahman Sayılğan, *Allah'ım Ona Kitabı ve Hikmeti Öğret' Hadisi Çerçevesinde Abdullah b. Abbâs'ın Hadis İlimindeki Yeri* (Bursa: Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019), 41-44.)

41 İbnü'l-Esîr, *Usdü'l-ğâbe*, 693; Zehebî, *Siyer*, 3/332-333; Öğrencileriyle ilgili ayrıntılı bilgi için bk. Sayılğan, *Abdullah b. Abbâs'ın Hadis İlimindeki Yeri*, 52-53; Mehmet Ali Durur, *Abdullah İbn Abbâs'ın Kur'an'ı Tefsiri ve Tefsirde Dilbilimsel Tercihleri* (Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2019), 23 vd; Çakan - Eroğlu, "Abdullah b. Abbas", 1/1/77.

hayattayken onlara gidip onlardan hadis sorulmuş, onun olumsuz cevabına karşın kendisi bu işe koyulmuştur.⁴² 1660 rivayetiyle⁴³ en fazla hadis nakleden yedi sahâbiden biridir.⁴⁴ İlmi birikimiyle dört Abdullah'tan (abâdile) biri olarak Mekke'nin otoritelerinden sayılmıştır.⁴⁵ İbn Sa'd (ö. 230/845), onun ismini fetva vermekle işğal edenler arasında zikretmiştir.⁴⁶ verdiği fetvalarla Mekke fıkıh ekolünün gelişmesine katkı sağlamıştır.⁴⁷

Sahâbenin büyükleri İbn Abbâs'ın ilmüne ve parlak zekâsına hayran kalmıştır. Nitekim Hz. Ömer, onu "Abdullah b. Abbâs ne güzel bir Kur'an tercümanıdır. Yaşlıların genci, soru soran dilin ve anlayan kalbin sahibi geldi."⁴⁸ şeklinde yanına geldiğinde övmüştür. Hz. Ali ondan söz ederken, "İbn Abbâs, sanki ince bir perdeden gayba bakmaktadır."⁴⁹ İbn Mes'ûd (ö. 32/652?), "O, ne güzel Kur'an tercümanıdır."⁵⁰ Saîd b. Müseyyeb de (ö. 94/713) "İbn Abbâs insanların en bilginidir."⁵¹ demiştir.

Sahâbiler ihtilafa düştükleri problemlerin çözümü için ona başvurduklarında⁵² o çözüm için öncelikle Kur'an'a bakar, yanıtı onda varsa ona göre cevap verir, yoksa Hz. Peygamber'in hadislerine bakar, orada bulamazsa ilk iki halifenin uygulamalarına başvurur, onlarda bulamadığında kendi re'iyine göre cevap verirdi.⁵³ Bu yöntemle problemlerin çözümünde takip edilmesi gereken metodu ortaya koymuştur.⁵⁴ Mezkûr metodu takip etmeyip bidat oluşturanları ise şöyle uyarmaktadır: "Kim, ne Kur'an'da ne de Hz. Peygamber'in sünnetinde geçmemiş bir görüşü ortaya atarsa, Allah'a kavuştuğunda bundan ötürü ne üzerinde olduğu bilinmez."⁵⁵

Özetle, Hz. Peygamber'in ona yaptığı özel dua, genç yaşta Hz. Peygamber'le mülakiliği, Hz. Peygamber'in evine çok rahat girebilmesi ve orada geceleyebilmesi, Hz. Peygamber'in vefatından sonra kibârü's-sahâbeyle sürekli teşriki mesai içerisinde olması, Arap dilinin inceliklerine vakıf olması gibi hasletler İbn Abbâs'ı ön plana çıkartmıştır. Dolayısıyla tarih boyunca İslâmî ilimler alanında çalışanların ondan gelen bilgilerden bigâne kalması söz konusu olmamıştır.

2. Namaz ve Hac İbadetleri Bağlamında İbn Abbâs'ın Sünnet Anlayışı

İbn Abbâs'ın sünnet anlayışını bilmek akl-ı selimle hadislere yorum getirme, lafzın ardındaki gayeyi anlama, tek bir amaca lafzı yormama, hükümlerin kapsamını belirleme gibi noktalarda fayda sağlayacaktır.⁵⁶ Bunlardan hareketle bu başlıkta namaz ve hac ibadetleri özelinde İbn Abbâs'ın sünnet olarak kabul ettiği ve etmediği konular irdelenecektir.

2.1. Sünnet Olarak Kabul Ettiği Konular

- 42 İbn Sa'd, *Tabakât*, 2/317; Muhammed b. Abdillâh Hâkim en-Nisâbü'rî, *el-Müstedrek ala's-Sahîhayn*, thk. Mustafa Abdulkâdir Atâ (Beirut: Dârü'l-Kutubi'l-İlmiyye, 2002), 1/188-189 (No.326/74); Mahmud Abdulmecîd Abdulmecîd, *el-İtticâhâtü'l-fıkhiyye inde ashâbi'l-hadis fi'l-karni's-sâlisi'l-hicri* (Mısır: Mektebetü'l-Hâncî, 1979), 148; Nihat Yatkın, "Abdullah İbn Abbâs ve Rivâyet Bağlamında Hz. Peygamber'le İlişkisi", *Sahâbe ve Rivâyet İlimleri* (İslâm Medeniyetinin Kurucu Nesli Sahâbe-II, İstanbul: Ensar Neşriyat, 2015), 389-390.
- 43 Ömer Nasuhi Bilmen, *Hukukî İslâmîyye ve istulâhâtü fıkhiyye kamusu* (İstanbul: Bilmen Yayınevi, ts.), 1/328; Ahmet Yücel, *Hadis Usûlü* (İstanbul: İFAV Yayınları, 2021), 128.
- 44 Muksirûn sahâbiler için bk. İbnü's-Salâh, *'Ulûmu'l-hadis*, 296; Yücel, *Hadis Usûlü*, 128.
- 45 *Abâdile* ile ilgili ayrıntılı bilgi için bk. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 1/51; İbnü's-Salâh, *'Ulûmu'l-hadis*, 296.
- 46 İbn Sa'd, *Tabakât*, 2/302-304.
- 47 Onun verdiği bazı fetvalarla ilgili bk. Musafa Kırımlı, *Fakîh Sahâbiler* (Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2016), 85-88.
- 48 İbn 'Abdilber, *el-İsti'âb*, 935.
- 49 Zehebî, *et-Tefsîr ve'l-müfessirîn*, 1/53.
- 50 İbn 'Abdilber, *el-İsti'âb*, 935; İbn Hacer el-Askalânî, *el-İsâbe*, 4/126; İbn Sa'd, *Tabakât*, 2/315.
- 51 İbn Sa'd, *Tabakât*, 2/318.
- 52 Ebû Nuaym, *Ma'rîfetü's-sahâbe*, 1705; İbn Sa'd, *Tabakât*, 2/331.
- 53 Ebû Muhammed Abdullah b. Abdîrrahman ed-Dârimî, *Müsnedü'd-Dârimî el-ma'rûf bi Sünenü'd-Dârimî*, thk. Hüseyin Selim Esed ed-Dârânî (Riyâd: Dârü'l-Muğnî li'n-Neşri ve't-Tevzî', 2000), "Mukaddime", 20 (No. 168); İbn Sa'd, *Tabakât*, 2/316; Dihlevî, *Hüccetullâhi'l-bâliğa*, 1994, 1/547.
- 54 Hadisin Hz. Peygamber'e aidiyetini test etme konusunda sahâbilerin takip ettiği genel yöntemler için bk. Mehmet Emin Çiftçi, "Sahâbenin Hadis Rivayeti ve Hadis Algısı", *Akademik Platform İslami Araştırmalar Dergisi* 3/1 (29 Mart 2019), 42-53.
- 55 Dârimî, "Mukaddime", 20 (No. 160); Abdulğalip Aslan, "İbn Abbâs'ın İctihadlarında Takip Ettiği Usûl", *e-Şarkiyat İlmi Araştırmaları Dergisi*, (11 Nisan 2022), 309.
- 56 Hadisler Gâî yaklaşımın faydaları ile ilgili bilgi için bk. Abdurrahman Ece, *Hadislere Gâî Yaklaşım*, ed. Nurullah Agitoğlu - M. Sait Uzun- dağ (İstanbul: Nida Yayıncılık, 2019), 39-62.

Aşağıda İbn Abbâs'ın sünnet olarak kabul ettikleri mevzular ele alınacaktır.

2.1.1. Namazla İlgili Konular

İbn Abbâs'a göre seyahat esnasında dört rekâtlı namazları kısaltmak sünnettir. Bunu onunla birlikte Mekke'de⁵⁷ bulunan Mûsâ b. Seleme el-Hüzelî'nin ona sorduğu "Eğer imamla birlikte namaz kılmıyorsam, Mekke'de bulunduğum sırada namazı nasıl kılayım?" sorusuna vermiş olduğu "Ebû'l-Kâsım'ın sünneti olarak iki rekât (kıl)." ⁵⁸ hadisin-den çıkarmak mümkündür. Aynı kişinin "Mescidde (Mescid-i Haram) namaza yetişmediğimizde Betha'da⁵⁹ kaç rekât kılacağız." sorusuna "İki rekât. Bu, Ebû'l-Kâsım'ın sünnetidir." şeklinde verdiği cevap da yukarıdaki hadisi teyit etmektedir.⁶⁰ Ayrıca İbn Abbâs, Resûlullah'ın yolculukta dört rekâtlı namazları iki rekât olarak kıldığını bunun sevap bakımından tam olduğunu ifade ettikten sonra seferiyken vitir namazı kılmanın da sünnet olduğunu belirtmiştir.⁶¹ Fakihler, Hz. Peygamber ve İbn Abbâs gibi sahâbîlerinin uygulamalarına dayanarak mübah olan şeyler için yapılan yolculuklarda dört rekâtlı farz namazların ikişer rekât olarak kılınmasının câizliği hususunda icmâ etmişlerdir.⁶² Yolculukta namazların kısaltılmasını Hânefi vacib, Mâlikî müekked sünnet, Şâfiî ve Hanbeli caiz görmüştür.⁶³ Müşahede edildiği üzere seferdeyken namazları kısaltma konusunda mezhepler fikir birliği yapmıştır. Bunun oluşmasında başka delillerle birlikte İbn Abbâs'ın görüşünün de etkili olduğu söylenebilir.

Tâvûs b. Keysân (ö. 106/725), İbn Abbâs'a "iki ayağın topukları üzerine oturmayı (ik'a)" sorduklarında ondan "O, sünnettir." şeklinde cevap aldıklarını ifade etmiştir. Aynı şekilde, "bunun, namaz kılana zorluk verdiği düşünce-sini belirtene" de "O, Peygamberinin sünnetidir." şeklinde cevap vermiştir.⁶⁴ Aynı temayla ilgili başka bir rivayette, Tâvûs'un, İbn Abbâs'ın iki ayağının sırtlarına oturduğunu gözlemlediğinde, kendisine "İnsanlar bunun alışılmadık veya yadırganacak bir durum olduğunu belirtiyorlar." dediğinde, İbn Abbâs'ın "O, senin Peygamberinin sünnetidir."⁶⁵ şeklinde cevap verdiği belirtilmiştir. Buradan onun bazı ibadetlerde zorluğa ve itiraza rağmen Hz. Peygamber'in şekli uygulamasına bağlı kaldığı çıkarılabilir.

İbn Abbâs'a göre kişi namazında yanıldığında sehiv secdesi yapması sünnettir. Atâ b. Ebî Rebâh'ın (ö. 114/732) aktardığına göre Abdullah b. Zübeyr (ö. 73/692) akşam namazını kıldığında yanlışlıkla ikinci rekâta selam verip Hacerü'l-Esved'e dokunmak için kalkınca oradakiler namazı eksik kıldığını belirtmek için "sübhanelâh" dediler. İbn Zübeyr, durumu fark edince kalan rekâti kıldırdıktan sonra selam verdi ve (fazladan) iki secde daha yaptı. Bu uygulama İbn Abbâs'a anlatılınca: "(İbn Zübeyr) Peygamberinin sünnetinden ayrılmamıştır."⁶⁶ diyerek namazda yanılma söz konusu olduğunda sehiv secdesi yapmanın sünnet olduğuna dikkat çekmiştir.

İbn Abbâs'a göre öğle namazında 22 tekbir getirmek sünnettir. Bunu İkrime el-Berberî'nin (ö. 105/723) ona anlattığı "Ben ahmak bir yaşlının arkasında namaz kıldım. Öğle namazında 22 tekbir getirdi." anekdotuna vermiş olduğu "Annesi kaybedesice! Bu, Ebû'l-Kâsım'ın sünnetidir."⁶⁷ cevabından çıkarmak mümkündür. İbn Abbâs'a göre rükû ve secdeye giderken tekbir getirmek de sünnettir. Bunu İkrime'nin Ebû Hüreyre'nin arkasında namaz kılarken onun rükû ve secdeye giderken tekbir getirdiğini anlatması üzerine belirtmiştir.⁶⁸ Benzer hadislerden hareketle fakihlerin cumhuri intikâl tekbirlerini sünnet kabul etmiştir.⁶⁹

İbn Abbâs'a göre bayramla cuma aynı gününe denk gelirse cuma namazı kılmamak sünnettir. Şöyle ki Atâ', cuma gününe denk gelen bir bayram gününde İbn Zübeyr, günün başında bayram namazını kıldırdı. Cuma vakti girdiğinde cumaya gittik ancak yanımıza çıkmadı ve namazımızı tek başımıza kıldık. O sırada Tâif'te bulunan İbn Abbâs, dön-

57 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 3/357 (No. 1862).

58 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 5/258 (No. 3119); Müslim, "Salâtü'l-misâfirin ve kasruhâ", 7.

59 Mekke'nin dışında yer alan bir yerin ismi.

60 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 3/451 (No. 1996).

61 İbn Mâce, *es-Sünen*, "İkâmetü's-salâ", 124 (No.1194); Ayrıca bk. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 4/54 (No. 2156).

62 Ebu'l-velid Bâcî, *el-Müntekâ* (Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1999), 2/249.

63 Abdurrahman el-Cezîrî, *el-Fikh ale'l-mezâhibi'l-erbaa* (Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2003), 1/427-428.

64 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 5/49 (No. 2853).

65 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 5/51 (No. 2855).

66 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 5/320 (No. 3285); Tayâlisî, *Müsned*, 4/380 (No. 2780).

67 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 4/400-401 (No. 2656); Benzer rivayet için bk. Buhârî, *Buhârî*, "Ezân", 117; Ebû Hâtim Muhammed b. Ahmed el-Büstî İbn Hibbân, *Sahîhu İbn Hibbân bi tertibi İbn Balabân*, thk. Şuayb Arnavût (Beyrut: Muessetu'r-Risâle, 1993), 5/61 (No. 1765).

68 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 4/119 (No. 2257).

69 Heyet, *el-Mevsûatü'l-fikhiyye el-Kuveytiyye* (Kuveyt: Vizâretü'l-Evkâf ve's-Şuûni'l-İslâmiyye, 1988), 133/207.

düğünde durum kendisine anlatılınca “İbn Zübeyr, sünnete göre doğru olanı yapmıştır.”⁷⁰ cevabını vererek bayramın cuma gününe denk geldiği durumlarda cuma namazı yerine öğle namazı kılmanın sünnet olduğunu belirtmiştir.

Fatiha sûresini cenaze namazında okumak İbn Abbâs'a göre sünnettir. Talha b. Abdullah (ö. 97/715), arkasında kıldığı cenaze namazında onun Fatiha sûresini okuyarak arkasındakilere bunun sünnet olduğunu öğretmek istediğini belirtmiştir.⁷¹ Başka rivayetlerde şu ayrıntılara yer verilmektedir: “Ben gençliğimde İbn Abbâs'ın arkasında cenaze namazı kıldım. Onun namazda Fatiha sûresini okuduğunu işitince namazın bitiminde yanına gidip ellerinden tutarak ona ‘Bu nedir?’ dedim. O da ‘Bu haktır, sünnettir.’ cevabını verdi.”⁷² Başka bir rivayette: “O bize işittirecek kadar yüksek sesle Fatiha’yı okudu...”⁷³ Netice itibarıyla o, cenaze namazını dua olarak değil de namaz olarak telakki ettiği için onda Fâtîha sûresinin okunmasını sünnet kabul etmiş olabilir. Ancak Fatiha sûresini okumanın sünnetliğinde dört mezheb birbirinden farklı görüşler serdettiğinden bu konuda ona katılmadıklarını söylemek mümkündür.⁷⁴

2.1.2. Hacla İlgili Konular

Hz. Ömer, Osman ve Muâviye dönemlerinde, temettu' haccının yapılmasını yasaklayan kararlar alınmıştır. Tartışmalara neden olan bu konuyla ilgili sahâbîlere çeşitli sorular yöneltilmiştir. Hz. Ömer'in temettu' haccını⁷⁵ yasaklamasının temel nedeni, hacca gelen adaylarının temettu' haccını yapıp memleketlerine dönmeleri üzerine Kâbe'nin sonraki hac mevsimine kadar tenhalaşması ve geçimlerini umreciler üzerinden sağlayanların orada maddi sıkıntı yaşamış olmaları olabilir. Hz. Ömer bu yaşağı hem Kâbe'nin yıl boyunca boş kalmaması hem de oradakilerin sıkıntı yaşamaması maslahatına binaen yapmış olabilir.⁷⁶

İbn Abbâs'a temettü' haccının sünnet olup olmadığıyla ilgili sorular sorulmuş o da Bakara sûresi 196. âyetinden ve vedâ haccında Hz. Peygamber'le yaptıkları hac ibadetinden hareketle bunun sünnet olduğunu ayrıntılı olarak açıklamıştır. Ona göre temettü' haccının hükmünü Allah kitabında indirdiği⁷⁷ gibi Nebisi de sünnetinde ikametgâhı Mekke dışında olanlar için mubah kılmıştır.⁷⁸ Temettu' haccını yapıp yapmamayı soran Ebû Cemre'ye İbn Abbâs yapmayı tavsiye etmiştir. Temettu' haccı yapmayı mekruh görenleriyse “Allahu ekber! Ebû'l-Kâsım'ın sünnetidir.” diyerek uyarmıştır.⁷⁹ Bir rivayette Ebû Cemre konuyla ilgili şu ayrıntıya yer vermektedir: “Ben temettu' haccı yaptım ama bazıları yapmamamı söyleyince İbn Abbâs'a giderek, bunu sordum. Temettu' yapmayı bana emretti.”⁸⁰ Kısaca İbn Abbâs'a göre temettu' haccı, Allah'ın kitabında hükmünü indirdiği, Hz. Peygamber'in de Mekke'li olmayanlara mubah gördüğü bir hac çeşididir. Dört mezhebe göre de yapmakta hiçbir sakınca bulunmamaktadır. Mezhepler fazilet bakımından hac çeşitlerini sıralarken Hanbeliler birinci sırada, diğer üç mezhep ise ikinci sırada temettu' haccına yer vermiştir.⁸¹ Bu da mezheplerin İbn Abbâs'ın görüşünü dikkate aldığını göstermektedir.

İbn Abbâs'a göre kudüm tavâfı,⁸² âfâkiler⁸³ için Arafat vakfesine kadarki süre içerisinde edâ edilmesi gereken bir sünnettir. O bu konuda: “Kudüm tavâfı sizin içindir ey Iraklılar! Namaz da Mekkelilerindir.”⁸⁴ demiştir. Cumhuriyet fukâha kudüm tavafının âfâkiler için sünnetliği konusunda İbn Abbâs'la aynı görüşü paylaşmıştır.⁸⁵ Ona göre tavaftan

70 Ebû Dâvûd, “Cuma”, 216 (No. 1071).

71 Buhârî, “Cenâiz”, 65; Tirmizî, “Cenâiz”, 39.

72 Tayâlisî, *Müsned*, 4/460 (No. 2864).

73 İbn Hibbân, *Sahîhu İbn Hibbân*, 7/340-341 (No. 3071).

74 bk. Cezîrî, *el-Fıkh ale'l-mezâhibi'l-erbaa*, 1/474.

75 Temettu' haccı: “Umre yapıldıktan sonra ihramdan çıkılır, daha sonra aynı dönemde tekrar hac için ihrama girilmek suretiyle edâ edilen bir hac çeşididir.” bk. vehbe Zuhaylî, *el-Fıkhü'l-İslâmî ve edilletuhu* (Dımaşk: Dârü'l-Fıkr, 1985), 3/507.

76 Erul, *Sahabenin Sünnet Anlayışı*, 400 vd; Abdulalim Demir, *İmâmîyye Şîası'nda Sahâbe Tasavvuru* (Ankara: TDV Yayınları, 2022), 438.

77 el-Bakara 2/196.

78 Rivâyetin ayrıntısı için bk. Buhârî, “Hac”, 37.

79 Buhârî, “Hac”, 102.

80 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 4/55 (No. 2158); Benzer rivayet için bk. Buhârî, “Hac”, 34; Tayâlisî, *Müsned*, 4/467-468 (No. 2872).

81 Bu üç hac çeşidinin yapılışı ve faziletleriyle ilgili bk. Buhârî, “Hac”, 1 vd; Müslim, “Hac”, 1 vd; Zuhaylî, *el-Fıkhü'l-İslâmî*, 3/5 vd.

82 “Mekke'ye yeni girildiğinde yapılan tavafa” denir.

83 Mikat sınırları dışında kalan bölgelerde ikamet edip hac için Mekke'ye gelenlere âfâkî denir. Hamdi Döndüren, “Âfâkî”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1988), 1/397; İsmail Karagöz vd., *Hac ilmihali* (Ankara: DİB Yayınları, 2013), 225.

84 Ebû Muhammed Abdullah b. Ahmed el-Makdisî İbn Kudâme, *el-Muğnî* (Beyrut: Dârü'l-Fıkr, 1405), 3/598.

85 Zuhaylî, *el-Fıkhü'l-İslâmî*, 3/144.

sonra ihram yasakları sona ermektedir. Bu görüşüne karşı çıkan Huceymoğullarından bir adam, “İnsanların kalplerinde yer eden (ya da insanları fırkalara ayıran) Beyt’i tavaf eden artık hille çıkarmış (ihram yasakları onun için sona ermiş) olur şeklindeki bu fetva da neyin nesidir?” karşı çıkışına o: “İstediği kadar hoşunuza gitmese dahi bu Nebî’nin sünnetidir.” demiştir.⁸⁶ Mâzerî’nin hocası, İbn Abbâs’ın bununla “hacçı kaçıranın tavaf ve sa’y ile hille çıkarmayı kast etmiş olabileceğini” belirtirken⁸⁷ Nevevî ve İbn Hacer ise İbn Abbâs’ın bu görüşüyle cumhura muhalefet ettiğini belirtmek suretiyle karşı çıkmıştır.⁸⁸ Ayrıca İbn Abbâs’a göre hac ayları içerisinde hac için ihrama girmek sünnettir.⁸⁹ Şâfî başta olmak üzere diğer imâmlar da onun bu görüşüne katılmışlardır. Bu görüşe uyan sevap kazanır, uymayan ise günahkâr olmadığı gibi haccında noksanlık meydana gelmeyecektir.⁹⁰ Müşahede edildiği üzere İbn Abbâs bir şeyin sünnet olup olmadığını re’sen veya sorulan bir suale cevap verirken açıklamıştır. Bazen de çıkarım yoluyla bir şeyin sünnet oluşuna karar vermiştir.⁹¹ Mezhepler kendi bilgi sistematiği içerisinde onun bazı görüşlerini kabul ettiği gibi bazısını da reddetmiştir.

2.2. Sünnet Olarak Kabul Etmediği Konular

İbn Abbâs, Hz. Peygamber’in hangi hadislerinin sünnet olduğunu tespit etmek için sünnetin söyleniş ve yapılış gayesine bakılması gerektiğini savunarak her hadisi aşağıda inceleneceği üzere sünnet olarak kabul etmemektedir.

2.2.1. Namaz ve Tilavet Secdesi ile İlgili Konular

İbn Abbâs’a göre ikinci namazından sonra iki rekât namaz kılmak sünnet değildir. O, bu namazı kılan Tâvûs’u şöyle uyarmıştır: “İkinci namazından sonra kıldığın bu namazı terk et!” Tâvûs, “Bu iki rekâtın sürekli kılınarak sünnet haline getirilmesinin yasaklandığını” söyleyince İbn Abbâs: “Muhakkak ki Hz. Peygamber, ikindiden sonra namaz kılınmasını yasaklamıştır. Kıldığın bu iki rekâtan mütevellit azaba mı maruz kalacağını, yoksa mükâfat mı alacağını kestiremiyorum?” dedikten sonra “Allah ve resûlü bir konuda hüküm verdiğinde mü’minler için terih hakkının bulunmadığını” belirten Ahzâb sûresinin 36. âyetini okuyarak düşüncesini temellendirmeye çalışmıştır.⁹² Onun, Hz. Peygamber’in bazı uygulamalarını sünnet olarak telakki etmemiş olması, onların ilgili ibadetin bir rüknü olarak kabul görebileceği endişesinden kaynaklanmış olabilir.⁹³

İbn Abbâs, Hz. Peygamber’in, Sâd sûresinin 24. âyetini tilavet ettikten sonra secde ettiğini gördüğü halde bunun kesin yapılması gereken bir secde olarak görmemektedir.⁹⁴ Kendisinin açıklamadığı bu düşüncesinin gerekçelerinin izi Ebû Saîd el-Hudrî’nin Hz. Peygamber, minberde Sâd sûresini okuyup secde âyetine gelince inip secde etmesi üzerine ashâb ona eşlik etti. Başka bir gün aynı yerleri okuyup secde âyetine gelince ashâb secde için hazırlanmaya başlayınca, “O, bu bir Peygamber’in tövbesinden ibarettir. Lakin tilavet secdesi için hazırlandığınızı görüyorum.” dedikten sonra inip secde etti.⁹⁵ Muhtemelen İbn Abbâs buna benzer bir müşahedesine dayanarak, onu bağlayıcı bir sünnet olarak görmemiştir.⁹⁶

86 Müslim, “Hac”, 206; Ayrıca bk. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 4/310 (No. 2513), 5/260 (No. 3181); Tayâlisî, *Müsned*, 4/412-413 (No. 2818).

87 Ebû Abdillâh Muhammed b. Alî b. Ömer el-Mâzerî, *el-Mu’lim bi-fevâ’idi Müslim*, thk. Muhammed eş-Şazeli en-Neyfer (Tunus: ed-Dârü’t-Tûnusiyye, 1987), 2/89.

88 Ebû Zekeriyâ Yahyâ b. Şeref en-Nevevî, *el-Minhâc şerhu Sahîh’i Müslim b. el-Haccâc* (Kâhire, 1392), 8/230; Ebû’l-Fazl Şihâbüddin Ahmed b. Alî b. Muhammed el-Askalânî İbn Hacer el-Askalânî, *Fethu’l-bârî bi şerhi sahihi’l-Buhârî*, thk. Muhibbuddîn el-Hatib (Kâhire: el-Mektebetu’s-selefiyye, 1407), 3/478.

89 Ebû Bekr Abdullah b. Muhammed b. Ebî Şeybe İbrâhîm el-Absî el-Kûfî İbn Ebi Şeybe, *Kitâbü’l-Musannefi’l-ehâdis ve’l-âsâr*, thk. Kemâl Yûsuf el-Hût (Beyrut: Dârü’t-Tâc, 1989), 3/323 (No. 14617); Buhârî, “Hac”, 33.

90 Mahmûd b. Ahmed Bedruddîn el-’Aynî, *’Umdu’l-kârî şerhu Sahîhi’l-Buhârî* (Beyrut: Dârü’l-Kütübî’l-İlmiyye, 2001), 9/192.

91 Örneğin, İbn Abbâs’a göre, vefat eden bir kişinin nezinin yerine getirilmesi sünnettir. O bu görüşü, Sa’d b. Ubâde’nin annesinin nezrinin yerine getirip getirmemesi konusunda Hz. Peygamber’e sorduğu soruya alınan “yerine getirebilirsin” fetvasından çıkarmaktadır. (bk. Buhârî, “Eymân ve’nuzûr”, 30.) Bu fetvadan hareketle ölenin mali adaklarını yerine getirmenin sevabının ölene ulaşacağını çıkarmak mümkündür. (bk. İyâz b. Mûsâ b. İyâz el-Yahsubî Kâdî İyâz, *İkmâlü’l-Mu’lim bi-fevâ’idi Müslim*, thk. Yahyâ İsmail (Mısır: Dârü’l-vefâ, 1998), 2/359.)

92 Dârimî, *Sünen*, “Mukaddime”, 39; Hâkim en-Nisâbü’rî, *el-Müstedrek*, 1/192; veysel Özdemir, “Sahâbe ve Tâbi’inin Sünnet-Hadis Karşıtlarına Yönelik Tavırlarına Dâir Rivâyetlerin Tesbiti”, *Uluslararası Yanlış Algılar ve Doğru İslam Sempozyumu Bildiriler* (Yanlış Algılar ve Doğru İslam, Şanlıurfa: Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, 2016), 511.

93 Aynur Uraler, *Sahâbe Uygulaması Olarak Sünnete Bağlılık* (İstanbul: İFAV Yayınları, 2016), 366.

94 Buhârî, *Buhârî*, “Sucûdü’l-Kur’ân”, 3; Tirmizî, “Salât”, 405.

95 Ebû Dâvûd, “Salât”, 330 (No. 1410).

96 Erul, “Sahabenin Sünnet’e Bağlayıcılık Açısından Bakışları”, 65; Erul, *Sahabenin Sünnet Anlayışı*, 289.

2.2.2. Hacla İlgili Konular

İbn Abbâs'a göre tavaf sırasında remel⁹⁷ yapmak sünnet değildir. Bunu Ebü't-Tüfeyl'le arasında geçen şu diyalogdan çıkarılabilir: Ebü't-Tüfeyl, "Kavmin 'Resûlullah Kâbe'yi tavaf ederken remel yaptığından bunun sünnet olduğunu belirtiyorlar. Bu konudaki düşünceniz nedir?" sualine "Hem doğru, hem yanlış söylemişlerdir... Doğru söylemişler zira Hz. Peygamber tavaf yaparken remel yapmıştır. Yanlış söylemişler çünkü bu davranış sünnet değildir. Hudeybiye antlaşmasının yapıldığı sene Kureyşliler 'Muhammed ve ashabını bırakın, deve ve koyunların burunlarına düşen kurtçukların ölümüyle ölsünler!' Yapılan antlaşma gereği ertesi sene Kâbe'yi tavaf etmek için Hz. Peygamber ve arkadaşları Mekke'ye gelip üç gün kaldılar. Müşrikler, kıskançlıklarından 'Muhammed ve ashabı oldukça zayıfladıklarından Beyt'i tavaf edemeyecekler' diyerek Kuaykân'da⁹⁸ zayıflıklarını görmek için onları izlemeye başladılar. Bunun üzerine Resûlullah ashabına 'tavafın ilk üç şavtında remel yapmalarını ve dördünde de mutedil yürümelerini emretti.' Ancak bu davranış sünnet değildir."⁹⁹ Bununla Hz. Peygamber, onların iddia ettiği zayıflık ve hastalığa yakalanmadıklarını onlara göstermek istemiştir. Bu sâikle remel, sünnet değildir.¹⁰⁰

İbn Abbâs, söz konusu fiilin yapılma nedeninin müşriklere karşı heybetli/güçlü durmak ve gövde gösterisi yapmak olduğunu, bunun da o zamanla sınırlı olduğunu belirtmektedir. Ona göre Mekke'de müşrik kalmadığına göre bunu yapmaya gerek de kalmamıştır. Allah'a kurbiyet kastı olmayan ve mezkûr duruma binaen yapıldığından remel yapmak sünnet değildir.¹⁰¹ Fakat Ahmed b. Hanbel'in Ebü't-Tüfeyl'den aktardığı başka bir hadisteyse İbn Abbâs, "Hz. Peygamber, ilk üç tavafta remel yaptı... ve böylece sünnet oldu."¹⁰² demiştir. Ayrıca o, Hz. Peygamber'in vedâ haccında da remel yaptığını rivayet etmektedir.¹⁰³ Birbiriyle çelişkili gibi gözükken bu rivayetleri -Erul'un ifade ettiği gibi- şöyle cemetmek mümkündür. Hz. Peygamber bu yürüyüşü başlangıçta ibadet kastıyla, hac ibadetinden bir parça ve tavafın karakteristik özelliği olarak sünnet kabul edilsin diye yapmamıştır. Aksine müşriklere güçlerini göstermek için yaptırmıştır. Fakat gerekçesi ortadan kalkmasına rağmen vedâ haccında da yapması sebebiyle bu uygulama geçmişin bir hatırası olarak bilinçli bir davranışa dönüşmüştür. Dolayısıyla Hz. Peygamber'in ilk uygulamasıyla değil de vedâ haccındaki tekrarlanan fiiliyle sünnetleşmiştir. Binaenaleyh Hz. Peygamber'in vedâ haccında remel yapması daha sonra sahâbîlerin bunu sürdürmeleri sünnetleştiğini göstermektedir. Hac ibadetinin bazı uygulamalarının Hz. İbrâhim'in ve Hz. Hacer'in yaptıkları bazı davranışlarının sembolik olarak canlandırılması, tarihin yâd edilmesi olduğu hatırlanacak olursa bu ibadet içerisinde müşriklere karşı güç gösterisinde bulunmak gibi geçici bir uygulamanın kalıcı hale geldiğini söylemek mümkündür. Zira tavaf, sa'y, şeytan taşlama vb. ibadetler benzer nitelikte olup her biri haccın önemli menâsikini oluşturmaktadır.¹⁰⁴

İbn Abbâs'a göre binek/deve üzerinde tavaf sünnet değildir. Bunu Ebü't-Tüfeyl'in "Kavmin, Resûlullah'ın Kâbe'yi deve üzerinde tavaf ettiğini ve bunun sünnet olduğunu belirtiyorlar, bu konu hakkındaki düşünceniz nedir?" sorusuna verdiği "Hem doğru hem de yanlış söylüyorlar... Doğru söylüyorlar. Çünkü Hz. Peygamber deve üzerinde tavaf yaptı. Yanlış söylüyorlar. Çünkü bu sünnet değildir. İnsanlar, Hz. Peygamber'den çevrilemediği için o deve üzerinde sesi daha iyi duyulsun ve eller ona ulaşsın diye tavaf etmiştir."¹⁰⁵ cevabından çıkarılabilir. Dolayısıyla ona göre binek üzerinde tavaf yapmak sünnet değildir. Ancak Hz. Peygamber'in bu uygulamasından hasta ve özürlüler için zarurete binaen binek ya da başka araç üzerinde tavaf yapabilme fetvası çıkarılabilir.

İbn Abbâs'a göre binek/deve üzerinde tavaf yapmak sünnet olmadığı gibi sa'y yapmak da değildir. Bu görüşünü de Ebü't-Tüfeyl'le arasında geçen şu konuşmadan çıkarmak mümkündür. Ebü't-Tüfeyl, ona "Safa ile Merve arasında binek üzerinde sa'y yapmak sünnet midir? Çünkü kavmin onun sünnet olduğunu iddia ediyor. Bu konudaki düşünceniz nedir?" sorusuna, "Hem doğru söylemişler hem değil." dedi. Ebü't-Tüfeyl'in, "Bununla ne kast ediyorsunuz?" sorusuna şu cevabı vermiştir: "Resûlullah'ın etrafında insanlar oldukça kalabalıklaşmışlardı. 'Bu Muhammed'dir.', 'Bu Muhammed'dir.' diyorlardı. Hatta genç kızlar bile onu görmek için evlerinden dışarı çıkmıştı. İnsanlar ona yol açsınlar diye Resûlullah'ın önünde kovulmazdı/dövülmezdi. Etrafında kalabalıklar çoğalınca devesine bindi. Dolayısıyla

97 Tavafın ilk üç şavtında heybetli yürüyüşe remel denir. bk. Muhammed b. Mükerrrem İbn Manzûr, *Lisânü'l-'Arab* (Kahire: Dârü'l-Me'ârif, 1414), 1734; Karagöz vd., *Hac ilmihali*, 235-236.

98 Kubey's'in karşısında yer alan bir dağın ismi. bk. İbn Manzûr, *Lisânü'l-'Arab*, 3696.

99 Tayâlisî, *Müsned*, 4/415; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 4/437.

100 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 3/502 (No. 2077); Ayrıca bk. Müslim, "Hac", 237.

101 Erul, *Sahabenin Sünnet Anlayışı*, 270.

102 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 4/94 (No. 2220).

103 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 4/498.

104 Erul, *Sahabenin Sünnet Anlayışı*, 270-271.

105 Tayâlisî, *Müsned*, 4/414-415.

yürüyerek sa'y yapmak daha faziletlidir."¹⁰⁶ Başka bir rivayette şu ayrıntıya yer vermiştir: "Bu davranış sünnet değildir. Zira ortam çok kalabalık olduğundan insanlar Resûlullah'tan çevrelemiyordu. Bunun üzerine o, insanlara sesini duyurmak ve ellerinin kendisine ulaşmasını engellemek için deve üzerinde sa'y yapmıştır."¹⁰⁷ Rivayetlerden anlaşılıyor üzere Hz. Peygamber'in deve üzerinde sa'y yapmış olması ihtiyaca binaen olmuş olduğundan sünnet değildir. Buna rağmen soranın ifadesine göre bazılarının bunu sünnet olarak değerlendirmiş olması dikkat çekicidir. Hâlbuki Hz. Peygamber, sahâbîlerinden böyle bir şey yapmalarını istememiştir. Fakihler, İbn Abbâs'ın görüşünde ittifak etmiş olmalarına rağmen hasta ve özür sahipleri için binek vb. bir şey üzerinde sa'y ve tavaf yapmayı caiz görmüşlerdir.¹⁰⁸

İbn Abbâs'a göre Safa'yla Merve arasındaki vadinin iç tarafında koşmak sünnet değildir. Bunu azatlısı Kureyb'e, "Safa'yla Merve arasındaki vadinin iç tarafında koşmak sünnet değildir. Orada Câhiliye dönemi insanları sa'y ediyorlardı. 'Bizler, Bathâ'yı hızlıca yürüyerek geçeriz.'"¹⁰⁹ şeklinde anlatmıştır. O, Hz. Peygamber'in ve ashabın koşuşunu da Mekkeli müşriklere gücünü gösterme illetine bağlamıştır.¹¹⁰ Sa'y konusunda tarih boyunca üç koşmadan söz etmek mümkündür: Bunlar Hz. Hacer'in koşması, Câhiliye dönemindeki müşriklerin koşması ve Hz. Peygamber'in koşar adımlarla yürümesi. Hz. Peygamber'in koşuşu, içerisinde hem Hz. İbrâhim ve Hz. Hacer'in hatırasını yâd etme hem de Mekkeli müşriklere karşı güç gösterisi bulunmaktadır. Dolayısıyla müşriklerin yok olmasıyla birlikte bu koşuşun gerekçesi ortadan kalktığından bu niyetle koşmak sünnet değildir.¹¹¹ Ancak Hz. İbrâhim ve Hz. Hacer'in hatırasını anmak yönüyle sünnettir. Ebû't-Tüfeyl'in sorduğu "Senin kavmin Safa ile Merve arasında sa'y yapmanın sünnet olduğunu iddia ediyorlar ne dersin?" sorusuna onun yapılan fiilin Hz. İbrâhim ve Hz. Hacer'in uygulaması olduğunu, uzun uzadıya anlatışı da bunu teyid etmektedir.¹¹²

Kâbe'nin içerisinde namaz kılmak İbn Abbâs'a göre sünnet değildir. Hadis kaynaklarında aktarıldığına göre Hz. Peygamber, Kâbe'nin içerisine girmiş ve dua etmiştir. Ancak içerisinde namaz kılıp kılmadığı konusu ihtilafıdır. İbn Ömer ve Bilâl-i Habeşî'ye göre Resûlullah Kâbe'nin içerisinde namaz kılmış olmasına rağmen¹¹³ İbn Abbâs insanları bundan menetmiştir. İbn Ömer, bu konuda onun dinlenilmemesini istemiştir.¹¹⁴ İbn Abbâs, hac mevsiminde "Ey insanlar, Kâbe'ye girmeniz haccınızın şartlarından değildir."¹¹⁵ "Hz. Peygamber, Kâbe'nin içerisine girdi, tekbir getirdi ancak namaz kılmadı."¹¹⁶ "Sizler, Kâbe'yi tavaf etmekle emrolundunuz, içine girmekle değil" şeklinde seslendiği akabinde Usâme'nin kendisine "Resûlullah, Kâbe'ye girdiğinde her tarafında dua ettiğini, dışarı çıkıncaya kadar namaz kılmadığını, çıkınca Kâbe'nin önünde iki rekât kılıp: 'Bu kıbledir.' dediğini aktarmaktadır."¹¹⁷ Kâbe'nin içinin darlığı, her hacının içerisine girip namaz kılmasının izdihamlara yol açacağı endişesi İbn Abbâs'ı böyle bir düşünceye sevk etmiş olabilir. Bu konuda mezhepler arasında görüş birliği bulunmamaktadır. Mâlikîler mendub namazların, Hanbelîler nafîle ve adak namazların Kâbe'nin içerisinde kılınmasının doğru olabileceğini söylerken Hanefî ve Şâfiîler ise farz-sünnet fark etmeksizin her türlü namazın kılınabileceğini belirtmektedir.¹¹⁸ Mezheplerin bu konuda diğer sahâbîlerin görüşlerini dikkate aldıkları görülmektedir. İbn Abbâs, Kâbe'nin içerisinde namaz kılınmasının haccın bir şartı olarak anlaşılmasının önüne geçmek için hac mevsiminde ısrarla Kâbe'nin içerisinde namaz kılınmasına karşı çıkmış olabilir.

Hz. Peygamber, hacda Mîna dönüşü Ebtah¹¹⁹ denilen yerde konaklayarak zilhiccenin 14. gecesini geçirmesine rağmen konaklama gerekçesini açıklamadığından İbn Abbâs'a göre orada konaklamak sünnet değildir. Buna rağmen Hz. Peygamber'in bu uygulamasına Hz. Ebû Bekir, Ömer, Osman, Ebû Hüreyre ve İbn Ömer gibi birçok sahâbî

106 Müslim, "Hac", 237.

107 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 4/437 (No. 2707).

108 Erul, *Sahabenin Sünnet Anlayışı*, 271.

109 Buhârî, *Buhârî*, "Menâkibü'l-ensâr", 27.

110 Buhârî, "Hac", 80.

111 Erul, *Sahabenin Sünnet Anlayışı*, 274.

112 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 4/437-438.

113 Tayâlisî, *Müsned*, 3/422 (No. 2020); Ebû Bekr b. Hemmâm b. Nafi' es-San'ânî Abdurrezâk, *el-Musannef*, thk. Habîbürrahmân el-A'zamî (Beyrut, 1970), 5/80-81 (No.9063); Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 10/460 (No. 6407); Tirmizî, "Hac", 46.

114 Tayâlisî, *Müsned*, 3/392 (No. 1978).

115 Abdullah b. Muhammed b. Ebî Şeybe İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef*, thk. Muhammed 'Avvâme (Beyrut: Dâru'l-Kible, 2006), 8/138 (No. 13332).

116 Tirmizî, "Hac", 46.

117 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 36/87 (No. 21754).

118 Cezîrî, *el-Fıkh ale'l-mezhâhibi'l-erbaa*, 1/186.

119 Ebtâh: Mekke ile Mîna arasında yer almaktadır. Orası "el-Hasbe, el-Ebtah, el-Muhassab el-Batha, Hayfu Beni Kinâne ve el-Hayf" gibi isimlerle de anılmaktadır. Ebû Abdillâh el-Asbahî el-Yemenî Mâlik b. Enes, *Muvattâ*, thk. Muhammed Mustafa el-A'zamî (Ebû Zâbî, 2004), "Hac", 1521, 2. dipnot; İbn Hacer el-Askalânî, *Fethu'l-bârî*, 3/590.

ittiba ederek orada konaklamıştır.¹²⁰ Hz. Peygamber'in fiillerinin gerekçelerine bakmaksızın olduğu gibi taklit eden İbn Ömer orada konaklamayı sünnet kabul etmiştir.¹²¹ Onun aksine Hz. Âişe ve İbn Abbâs ise Hz. Peygamber'in orada geceleme yerin uygunluğuna bağlayarak sünnet olmadığını belirtmişlerdir.¹²² Çadırı oraya kuran Süleyman b. Yesâr da hiçbir direktif almadan rastgele çadırı kurduğunu söylemiştir.¹²³ İbn Abbâs, Ebtah'ta konaklamanın hac ibadetinden olmadığını,¹²⁴ Hz. Peygamber'in Hz. Âişe'yi beklemek için rastgele orada durduğunu belirterek konaklamamıştır.¹²⁵ Sahâbîlerin ihtilafına rağmen dört mezhebe¹²⁶ göre Mina'dan Mekke'ye dönerken Hz. Peygamber'in fiili sünnetine uyarak Ebtah'ta ilk üç halife de konakladığından söz konusu uygulama sünnete dönüşmüştür. Ancak bunu yapmamanın hac ibadetinde herhangi bir cezai müeyyidesi yoktur.¹²⁷

İbn Abbâs, Arafat'ta oruç tutmanın sünnet olmadığını Hz. Peygamber'in uygulamasından hareketle oruçluymken yemeğe davet ettiği kardeşi Fadl'a şöyle anlatmıştır. "Orucunu boz! Çünkü Arafat'ta Hz. Peygamber'e bir kaptı süt ikram edildiğinde ondan içmiştir. Orucunu boz ki bugün insanlar sizi örnek alsınlar."¹²⁸ uyarısında bulunmuştur. O bu sözleriyle Hz. Peygamber'in Arafat'ta oruç tutmadığını, kendilerinin tutması durumunda insanların kendilerini örnek alabileceği endişesini dile getirmiştir.¹²⁹ Görüldüğü üzere Hz. Peygamber'den varit olduğu sabit olmasına rağmen İbn Abbâs bazı fiillerini sünnet ve ittiba edilmesi gereken davranış kategorisinde görmemektedir.¹³⁰

İbn Abbâs, Hz. Peygamber'in fiillerinin arkasındaki maksada bakarak onların sünnet olup olmadığına karar vermektedir. Onun sünnetle ilgili görüşlerinin daha çok ibadet konularında yoğunlaştığı görülmektedir. Makale boyunca verilen örneklerden hareketle İbn Abbâs'ın sünneti Hz. Peygamber'in uyulması gereken fiil ve uygulamaları manasında kullandığını söylemek mümkündür. Onun sünnet olarak kabul ettiği ve etmediği konular aşağıda tablo da gösterilmiştir.

Namaz ve Hac İbadetleri Bağlamında İbn Abbâs'ın Sünnet Olarak Kabul Ettiği ve Etmediği Konular	
Sünnet Olarak Kabul Ettiği Konular	Sünnet Olarak Kabul Etmediği Konular
Yolculukta dört rekâtlı namazları kısaltmak	İkinci namazından sonra iki rekât namaz kılmak
Seferiyken vitir namazı kılmak	Sâd 38/24'ten sonra tilavet secdesi yapmak
İk'a	Remel yapmak
Sehiv secdesi yapmak	Binek üzerinde tavaf yapmak
Öğle namazında 22 tekbir getirmek	Binek üzerinde sa'y yapmak
Rükû ve secdeye giderken tekbir getirmek	Safa'yla Merve arasındaki vadinin iç tarafında koşmak
Bayram cuma gününe denk geldiğinde cuma namazı kılmamak	Kâbe'nin içerisinde namaz kılmak
Cenaze namazında Fatıha sûresini okumak	Hacda Mina dönüşü Ebtah'ta konaklamak
Temettu' hacı	Arafat'ta oruç tutmak
Âfâkîler için kudûm tavâfi	
Hac mevsiminde hac için ihrama girmek	

120 Örnek olarak bk. Mâlik b. Enes, "Hac", 1521; Müslim, "Hac", 337-341.

121 Müslim, "Hac", 338.

122 Müslim, "Hac", 339, 340; Sayılğan, *Abdullah b. Abbâs'ın Hadis İlmindeki Yeri*, 60.

123 Müslim, "Hac", 342.

124 Buhârî, "Hac", 147.

125 Erul, *Sahabenin Sünnet Anlayışı*, 272; Şahin, "Sünneti Anlama ve Yorumlamada Sahabîlerin Farklı Davranışlarına Bazı Örnekler", 281-282.

126 Örneğin Mâlik'in görüşü için bk. Mâlik b. Enes, "Hac", 69 (No. 209).

127 Uraler, *Sünnete Bağlılık*, 361-362.

128 Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 5/432 (No. 3476).

129 Erul, *Sahabenin Sünnet Anlayışı*, 68.

130 Yusuf Karadâvî, *Sünneti Anlamada Yöntem*, çev. Bünyamin Erul (İstanbul: Nida Yayıncılık, 2016), 344.

Son tahlilde eskiden olduğu gibi günümüzde de Hz. Peygamber'in sünnetine şekilci yaklaşanlar bulunmaktadır. Onun söz ve fillerinin arka planını araştırmadan sünneti elinde taşıdığı asaya, bıraktığı sakala, dişlerini fırçaladığı misvağa, giydiği cübbeye ve taktığı sarığa indirgemektedir. Böylesi bir ortamda sünnete gâî yaklaşan İbn Abbâs'ın anlayışını bilmek, üzerinde düşünmek, sünneti anlamada, yorumlamada ve günümüze taşımada yardımcı olacaktır.

Sonuç

İslamiyet var oldukça müntesiplerinin gündeminde sünnet güncelliğini koruyacak ve değişik metodlarla ele alınacaktır. Sahâbîler arasında Hz. Peygamber'in her şeyini herhangi bir ayrıma gitmeden sonraki nesillere aktararak râvi görevini üstlenenlerin yanında hadislerinin gerekçelerini ve arka planlarını araştırıp ona göre onlardan hüküm istinbat edenler de vardır. Dolayısıyla Resûlullah'ın bazı hadisleri, kimi sahâbîlerce bağlayıcı kimilerince tavsiye ve irşâd gayesiyle söylenilmiş sözler ve fiiller olarak anlaşılabilmiştir. Bu durum onların sünnet telakkilerini birbirinden farklılaştırmıştır.

Hadise/sünnete gâî/fikhî yaklaşanlar kategorisinde yer alan İbn Abbâs, hadis rivayetinde yedi muksirûndan, ilmî birikimiyle abâdileden sayılmıştır. Hz. Peygamber'in özel duasına mazhar olması, zekâsı, Arap dilinin inceliklerine vukufiyeti, muhakeme gücünün yanı sıra teyzesinden dolayı Hz. Peygamber'in evine çok rahat girip çıkması ve orada sık sık misafir olarak kalması ona Hz. Peygamber'in fiil ve hareketlerini daha fazla öğrenme olanağı sağlamıştır. Onun bu yönünden dolayı râşid halifeler onu hep yakınlarında tutmuşlardır. Bu da onlardan çok şey öğrenmesine ve dinî mevzûları iyi tahlil etmesine vesile olmuştur. Bununla birlikte ik'a gibi bazı konularda az da olsa şekle önem verdiği de görülmektedir.

İbn Abbâs, sünnet konusunda kendisinden oldukça emindir. O, bu hususu çeşitli vesilelerle ilmî ve günlük konuşmalarında açıkça dile getirmiştir. Onun bu alandaki yetkinliği çağdaşlarınca da kabul edilmiştir. Neyin sünnet olduğu neyin olmadığı konusunda kendisine çokça sorular sorulmuştur. Sorulara verdiği cevaplardan ve rivayetlerden hareketle onun Hz. Peygamber'in gözettiği illet ve maksatları, ortam ve şartları göz önünde bulundurarak sünnete gâî yaklaştığını söylemek mümkündür. O görüş beyan ederken öncelikle Kur'ân'a, Hz. Peygamber'in sünnetine ve halifelerin uygulamalarına müracaat etmiştir. Onlarda cevap bulamadığında kendi reyine başvurmuştur. Onun bu yöntemini âlimler örnek almıştır. Sonraki dönemlerde mezheb imâmları ve fakihler kendi bilgi sistematığı içerisinde bazı konularda onun görüşlerine palelel fikir beyan ettikleri gibi bazısında ise ona katılmadıkları görülmüştür. İbn Abbâs'ın sünnet anlayışı özelinde karşılaşılan yeni problemlere çözüm üretirken fikhî yaklaşıma sahip olanların metodu takip edilerek çözüm üretmek daha isabetlidir. Ayrıca sünnetin statik değil dinamik olduğunu ilkelerini çağın şartlarına uygun olarak yeniden yorumlamak gerektiğini İbn Abbâs'ın sünnet anlayışından öğrenilmektedir.

İbn Abbâs'ın müfessir ve fakih yönünü ortaya koyan birçok çalışma yapılmış olmasına rağmen onun âyet ve hadislerden hüküm istinbat ederken takip ettiği metotlar, karşılaşılan yeni problemlere çözüm üretirken yaptığı ic-tihadlarını ortaya koyacak ciddi çalışmalara halen ihtiyaç duyulmaktadır. Ayrıca onun sünnet olarak kabul ettiği ve etmediği konuların fikhî mezheplerdeki iz düşümleri araştırılarak mukayeseli özgün bir çalışma yapılabilir.

Kaynakça

- Abdulmecid, Mahmud Abdulmecid. *el-İtticâhâtü'l-fikhiyye inde ashâbi'l-hadis fi'l-karni's-sâlisi'l-hicri*. Mısır: Mektebetü'l-Hâncî, 1979.
- Abdurrezâk, Ebû Bekr b. Hemmâm b. Nafî' es-San'ânî. *el-Musannef*. thk. Habîbürrahmân el-A'zamî. Beyrut, 1970.
- Ahmed b. Hanbel. *Fedâilü's-sahâbe*. thk. Vasiyullah b. Muhammed Abbâs. Mekke, 1. Basım., 1983.
- Ahmed b. Hanbel. *Müsned*. thk. Şuayb el-Arnaût - Âdil Mürşid. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1999.
- Aslan, Abdulğalip. "İbn Abbâs'ın İctihadlarında Takip Ettiği Usûl". *e-Şarkiyat İlmî Araştırmaları Dergisi*. <https://doi.org/10.26791/sarkiat.1076454>
- Aydınlı, Abdullah. *Hadis İstılahları Sözlüğü*. İstanbul: İFAV Yayınları, 4. Basım., 2011.
- 'Aynî, Mahmûd b. Ahmed Bedruddîn el-. *'Umdetu'l-kârî şerhu Sahîhi'l-Buhârî*. Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1. Basım., 2001.
- Bâcî, Ebu'l-velid. *el-Müntekâ*. 8 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1. Basım., 1999.
- Begavî, Ebü'l-Kâsım Abdullah b. Muhammed. *Mu'cemü's-sahâbe*. 5 Cilt. Kuveyt: Dârü'l-Beyân, 1. Basım., 2000.
- Berg, Herbert. "İsnad ve Kültürel Belleğin Üretimi: İbn Abbas Örneği". çev. Gülbeyaz Çiçek. *Hadis Tetkikleri Dergisi XXI/1* (2023), 125-144.
- Bilmen, Ömer Nasuhi. *Hukukî İslâmiyye ve istılahâtü fikhiyye kamusu*. 8 Cilt. İstanbul: Bilmen Yayınevi, ts.
- Buhârî, Ebü Abdillâh Muhammed b. İsmail el-. *el-Câmiü's-sahîh*. thk. Muhammed b. Züheyr b. Nâsir. 9 Cilt. Beyrut: Dârü Tevki'n-Necât, 1. Basım., 1422.
- Cezîrî, Abdurrahman el-. *el-Fıkh ale'l-mezâhibi'l-erbaa*. Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2003.
- Çakan, İsmail Lütüf - Eroğlu, Muhammed. "Abdullah b. Abbâs b. Abdülmuttalib". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 1/76-79. İstanbul: TDV Yayınları, 1988.
- Çiftçi, Mehmet Emin. "Sahabenin Hadis Rivayeti ve Hadis Algısı". *Akademik Platform İslami Araştırmalar Dergisi* 3/1 (29 Mart 2019), 42-53.
- Dârimî, Ebü Muhammed Abdullah b. Abdirrahman ed-. *Müsnedü'd-Dârimî el-ma'rûf bi Sünenü'd-Dârimî*. thk. Hüseyin Selîm Esed ed-Dârânî. Riyâd: Dârü'l-Muğni li'n-Neşri ve't-Tevzi', 1. Basım., 2000.
- Demir, Abdulalim. *İmâmiyye Şîası'nda Sahâbe Tasavvuru*. Ankara: TDV Yayınları, 1. Basım., 2022.
- Demir, Zakir. "Türkiye'de Şîa ve Mu'tezile Konulu Lisansüstü Tefsir Tezlerinde Mezhebî Kimlik/Aidiyet Yansımaları". *Kur'an Araştırmalarında Akademik Tezler I*. İstanbul: İYF Kur'an ve Tefsir Akademisi Araştırmaları, 1. Basım., 2018.
- Dihlevî, Şâh veliyyullah ed-. *Hüccetullâhi'l-bâliğa*. çev. Mehmet Erdoğan. 2 Cilt. İstanbul: İz Yayıncılık, 1994.
- Dihlevî, Şâh veliyyullah ed-. *Hüccetullâhi'l-bâliğa*. 2 Cilt. Dimaşk: Dârü İbn Kesîr, 2. Basım., 2012.
- Döndüren, Hamdi. "Âfâkî". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 1/397-398. İstanbul: TDV Yayınları, 1988.
- Durur, Mehmet Ali. *Abdullah İbn Abbâs'ın Kur'an'ı Tefsiri ve Tefsirde Dilbilimsel Tercihleri*. Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2019.
- Ebû Dâvûd, Süleymân b. Eş'as b. İshâk es-Sicistânî. *Sünen*. thk. Şuayb Arnavût - Muhammed Kâmil Karabellî. 7 Cilt. Beyrut: Dârü'r-Risâle el-Âlemiyye, 1. Basım., 2009.
- Ebû Nuaym, Ahmed b. Abdullah b. Ahmed b. İshak el-İsfehânî. *Ma'rifetu's-sahâbe*. thk. Âdil b. Yusuf el-Azâzî. 7 Cilt. Riyâd: Dârü'l-Vatan, 1. Basım., 1998.
- Ece, Abdurrahman. *Hadislere Gâî Yaklaşım*. ed. Nurullah Agitoğlu - M. Sait Uzundağ. İstanbul: Nida Yayıncılık, 1. Basım., 2019.
- Erul, Bünyamin. *Sahabenin Sünnet Anlayışı*. Ankara: TDV Yayınları, 8. Basım., 2014.
- Erul, Bünyamin. "Sahabenin Sünnet'e Bağlayıcılık Açısından Bakışları". *İslâmî Araştırmalar Dergisi* 10/1-2-3-4 (1997), 59-68.
- Hâkim en-Nisâbü'rî, Muhammed b. Abdillâh. *el-Müstedrek ala's-Sahîhayn*. thk. Mustafa Abdulkâdir Atâ. 5 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Kutubi'l-İlmiyye, 2. Basım., 2002.
- Heyet. *el-Mevsûatü'l-fikhiyye el-Kuveytiyye*. Kuveyt: Vizâretü'l-Evkâf ve's-Şuûni'l-İslâmiyye, 2. Basım., 1988.
- Hıdır, Özcan. "Oryantalistlerin Sahabe'ye Dair İddialarının Modern Dönem İslam Dünyası'ndaki Sahabe Algısına Düşünsel-Metodolojik Etkisi". *Sahâbe Kimliği ve Algısı*. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2013.
- İbn 'Abdilber, Cemâlüddîn Yûsuf b. Abdillâh b. Muhammed en-Nemerî. *el-İsti'âb fi ma'rifeti'l-ashâb*. thk. Ali Muhammed el-Becâvî. Beyrut: Dârü'l-Cil, 1. Basım., 1992.
- İbn Âşûr, Muhammed b. Tâhir et-Tûnisî. *Makâsidü's-şerî'ati'l-İslâmiyye*. thk. Muhammed Tâhir el-Misâvî. Ammân: Dârü'n-Nefâis, 2. Basım., 2001.
- İbn Ebî Şeybe, Abdullah b. Muhammed b. Ebî Şeybe. *el-Musannef*. thk. Muhammed 'Avvâme. Beyrut: Dârü'l-Kıble, 1. Basım., 2006.
- İbn Ebî Şeybe, Ebû Bekr Abdullah b. Muhammed b. Ebî Şeybe İbrâhîm el-Absî el-Kûfî. *Kitâbü'l-Musannef fi'l-ehâdis ve'l-âsâr*. thk. Kemâl Yûsuf el-Hût. 7 Cilt. Beyrut: Dârü't-Tâc, 1. Basım., 1989.
- İbn Hacer el-Askalânî, Ahmed b. Ali. *el-İsâbe fi'temyizi's-sahâbe*. thk. Âdil Ahmed Abdulmevcûd, Ali Muhammed Muavviz. Beyrut: Dâ-

- ru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1. Basım., 1415.
- İbn Hacer el-Askalânî, Ebû'l-Fazl Şihâbüddîn Ahmed b. Ali b. Muhammed el-Askalânî. *Fethu'l-bârî bi şerhi sahîhi'l-Buhârî*. thk. Muhibbud-dîn el-Hatîb. Kâhire: el-Mektebetu's-selefiyye, 3. Basım., 1407.
- İbn Hibbân, Ebû Hâtîm Muhammed b. Ahmed el-Büstî. *Sahîhu İbn Hibbân bi tertîbi İbn Balabân*. thk. Şuayb Arnâvût. 18 Cilt. Beyrut: Mues-setu'r-Risâle, 2. Basım., 1993.
- İbn Kesîr, Ebû'l-Fidâ İsmail b. Ömer. *el-Bidâye ve'n-nihâye*. 15 Cilt. Beyrut: Mektebetü'l-Me'ârif, 1990.
- İbn Kudâme, Ebû Muhammed Abdullah b. Ahmed el-Makdisî. *el-Muğnî*. 10 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Fikr, 1. Basım., 1405.
- İbn Mâce, Muhammed b. Yezîd el-Kazvîni. *es-Sünen*. thk. Şuayb Arnâvût. Beyrut: Dârü Risâleti'l-Âlemiyye, 1. Basım., 2009.
- İbn Manzûr, Muhammed b. Mükerrrem. *Lisânü'l-'Arab*. Kahire: Dârü'l-Me'ârif, 1414.
- İbn Sa'd, Muhammed. *Kitâbü'l-Tabakâti'l-kebir*. thk. Ali Muhammed Ömer. Kâhire: Mektebetü'l-Hâncî, 1. Basım., 2001.
- İbnü'l-Esir, İzzüddîn Ali b. Muhammed el-Cezerî. *Usdü'l-ğâbe fi ma'rifeti's-sahâbe*. Beyrut: Dârü İbn Hazm, 1. Basım., 2012.
- İbnü's-Salâh, Osman b. Abdîrrahman. *'Ulûmu'l-hadîs*. thk. Nureddîn 'Itr. Dimaşk: Dârü'l-Fikri'l-Muâsıra, 1986.
- Kâdî 'İyâz, İyâz b. Mûsâ b. İyâz el-Yahsubî. *İkmâlü'l-Mu'lim bi-fevâ'idü Müslim*. thk. Yahya İsmail. Mısır: Dârü'l-vefâ, 1. Basım., 1998.
- Karadâvî, Yusuf. *Sünneti Anlamada Yöntem*. çev. Bünyamin Erul. İstanbul: Nida Yayıncılık, 8. Basım., 2016.
- Karagöz, İsmail vd. *Hac ilmihali*. Ankara: DİB Yayınları, 10. basım., 2013.
- Kırbaçoğlu, M. Hayri. *İslâm Düşüncesinde Sünnet*. Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 12. Basım., 2015.
- Kırımlı, Musafa. *Fakîh Sahâbîler*. Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2016.
- Koçyiğit, Talât. *Hadis Tarihi*. Ankara: TDV Yayınları, 3. Basım., 2003.
- Köktaş, Yavuz. *Hadis ve Sünnette Oryantalist Yaklaşımlar*. İstanbul: İz Yayıncılık, 2. Basım., 2015.
- Mâlik b. Enes, Ebû Abdillâh el-Asbahî el-Yemenî. *el-Muvattâ*. thk. Muhammed Fuâd Abdalbâkî. Beyrut: Dârü İhyâi't-Turâsi'l-Arabî, 1985.
- Mâlik b. Enes, Ebû Abdillâh el-Asbahî el-Yemenî. *Muvattâ*. thk. Muhammed Mustafa el-A'zamî. Ebû Zâbî, 1. Basım., 2004.
- Mâzerî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ali b. Ömer el-. *el-Mu'lim bi-fevâ'idü Müslim*. thk. Muhammed eş-Şazeli en-Neyfer. 3 Cilt. Tunus: ed-Dârü't-Tünusiyye, 2. Basım., 1987.
- Müslim, Ebû'l-Hüseyîn b. Hacâc el-Kuşeyrî en-Neysâburî. *Sahîhu Müslim*. thk. Muhammed Fuâd Abdalbâkî. Beyrut: Dârü İhyâi Kütü-bi'l-'Arabiyye, 1. Basım., 1991.
- Nevevî, Ebû Zekeriyâ Yahyâ b. Şeref en-. *el-Minhâc şerhu Sahîh'i Müslim b. el-Haccâc*. Kâhire, 1392.
- Özdemir, veysel. "Sahâbe ve Tâbi'inin Sünnet-Hadis Karşıtlarına Yönelik Tavırlarına Dâir Rivâyetlerin Tesbiti". *Uluslararası Yanlış Algılar ve Doğru İslam Sempozyumu Bildiriler*. 502-517. Şanlıurfa: Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, 2016.
- Sayılgan, Abdurrahman. *'Allah'ım Ona Kitabı ve Hikmeti Öğret' Hadisi Çerçevesinde Abdullah b. Abbâs'ın Hadis İlmindeki Yeri*. Bursa: Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Şâfîî, Muhammed b. İdrîs eş-. *el-Ümm*. thk. Rıfat Fevzî Abdulttâlîb. 11 Cilt. Beyrut: Dârü İbn Hazm, 5. Basım., 2019.
- Şahin, Sami. "Sünneti Anlama ve Yorumlamada Sahâbîlerin Farklı Davranışlarına Bazı Örnekler". *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 12/2 (15 Aralık 2008), 269-286.
- Şâkir, Ahmed Muhammed. *el-Bâ'isü'l-hasîs şerhu ihtisârî 'Ulûmi'l-hadîs*. thk. Fâdıl Mahmûd 'İvad. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle Nâşîrûn, 1. Basım., 2015.
- Tayâlisî, Ebû Dâvûd Süleyman b. Dâvud et-. *Müsnedü Ebî Dâvûd et-Tayâlisî*. thk. Muhammed b. Abdülmuhsin et-Türkî. Cize: Hier li't-Tıbaa ve'n-Neşr, 1999.
- Tirmizî, Muhammed b. İsâ es-Sulemî et-. *el-Câmi'u's-sahîh sünenü't-Tirmizî*. thk. Muhammed Fuâd Abdalbâkî. 7 Cilt. b.y.: y.y., 1968.
- Uraler, Aynur. *Sahâbe Uygulaması Olarak Sünnete Bağlılık*. İstanbul: İFAV Yayınları, 6. basım., 2016.
- Ünal, Yavuz. "Gelenek-Sünnet İlişkisi". *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 11/11 (01 Mart 1999), 79-96. <https://doi.org/10.17120/omuiifd.52328>
- Yatkin, Nihat. *Abdullah İbn Abbâs ve Hadis İlmindeki Yeri*. Ankara: Yayın Evi, 1. Basım., 2012.
- Yatkin, Nihat. "Abdullah İbn Abbâs ve Rivâyet Bağlamında Hz. Peygamber'le İlişkisi". *Sahâbe ve Rivâyet İlimleri*. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2015.
- Yücel, Ahmet. *Hadis Usûlü*. İstanbul: İFAV Yayınları, 53. Basım., 2021.
- Zehebî, Muhammed Hüseyin ez-. *et-Tefsîr ve'l-müfessîrûn*. 3 Cilt. Kâhire: Mektebetü vebhe, ts.
- Zehebî, Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed ez-. *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*. thk. Şuayb el-Arnâvût vd. 25 Cilt. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 11. Basım., 1996.
- Zuhaylî, vebhe. *el-Fıkhü'l-İslâmî ve edilletuhu*. Dimaşk: Dârü'l-Fikr, 2. Basım., 1985.

Extended Abstract

Sunnah is the second main source of the Islām, it is one of the main subjects on which opinions have been expressed and books have been written throughout the history. The thoughts of the **ṣaḥābahs** trained under the guidance of the Hazrat Mohammed about the sunnah, the issues they approach about sunnah have remained current in every period. The companions learned the answers of all their questions from the Prophet while he was alive. After his demise, sunnah was at the center of their lives because they ensured their actions and thoughts through it. For this reason, the issue of what is sunnah has always occupied their agenda. They frequently asked questions each other on this subject. Abdullah b. Abbās is one of the leading companions that expressed their opinions about the sunnah and whose opinions were consulted. He is educated by Prophet and his caliphs. Moreover he is known with his intelligence, scientific knowledge and reasoning power.

Abdullah, the son of the Prophet's uncle was born in the year when Muslims were under the blockade of the Quraysh polytheists. His encounter with the Prophet started at the age of 10-15. This is an appropriate age to understand the sunnah and to take hadith. He has been praised for his sharp intelligence, his passion for science, and his knowledge of different branches of science. Due to his general knowledge, he was given the nickname al-baḥr, baḥr al-ummah, al-ḥibr, ḥibr al-ummah, and tarjuman al-Qur'an (interpreting the Qur'an) due to his knowledge in the ground of tafsir. He was also considered one of the most knowledgeable companions in terms of his interpretation of the Quran.

Ibn al-'Abbās dedicated his life to the Qur'an and hadith. He personally learned from the Prophet while he was alive, but after his demise, he went around his companions and obtained prophetic knowledge from them and wrote them on tablets. He was considered one of the seven **ṣaḥābahs** who narrated the most hadiths with his 1660 narrations, and one of the four Abdullahs (abādila) with his scientific knowledge. Also he was considered one of the authorities of Mecca. He contributed to the development of the Meccan school of fiqh with the fatwas he gave. Companions such as Omer, 'Alī, Ibn Mas'ūd and Saīd b. al-Musayyib praised his knowledge.

Ibn al-'Abbās is quite confident about his knowledge of the sunnah, as he had the opportunity to analyze well which of the Prophet's words and deeds were sunnah and which were not. He explains this issue: "This is the sunnah of Abu al-Qasim. Are you teaching me sunnah? I know this subject better than everyone. This is the sunnah of the Prophet. It cannot be accepted as sunnah." He expressed it with words like. Also its "to follow the sunnah, holding on to the circumcision, acting against the sunnah, turning away from the sunnah" the fact that he constantly uses concepts such as these in his daily conversations reinforces his competence in the field. His competence in this field was also recognized by his contemporaries. In a nutshell, it is possible to mention about the qualities of Ibn al-'Abbās' such as the special prayer of the Prophet to him, meeting the Prophet at a young age, being able to easily go the Prophet's house and stay there for the night, being in constant cooperation with the great companions, especially the first four caliphs after the death of the Prophet, and having a deep understanding of the Arabic language, among the sources of his knowledge. Issues such as the understanding and interpreting of the sunnah, its evidence in religion and its actuality have been the topic of many studies, maintaining their currency in every period. Likewise, the life story, interpretations and narrations of Ibn al-'Abbās have been examined in many studies. However, it is apparent that there is no relevant study on "Ibn al-'Abbās' understanding of the sunnah" and this fact requires a thorough consideration of the issue. As it is known, each companion's approach to hadith and sunnah may be different from each other. In this context, the main questions of our study are as follows: What is Ibn al-'Abbās' approach to the sunnah? What are the issues that he accepts as sunnah and what he does not? Throughout the study, answers to these questions will be sought and evaluations will be made based on the findings. Since it is important to reveal his short biography and scientific knowledge in order to help answer the above-mentioned questions, these issues will also be discussed in the article, and an effort will be made to make a general evaluation of the subjects he accepts and does not accept as sunnah in the light of the hadiths and to make some suggestions to the reader on the subject. Based on the findings obtained on all these issues, it is reasonable to say that he approached the sunnah in terms of the principle of teleological interpretation, taking into account the reasons and purposes, environment and conditions that the Prophet observed.